

MEĐUNARODNO KRIVIČNO PRAVO – IZMEĐU PRAVA I POLITIKE

APSTRAKT

Kršenjem pravila međunarodnog humanitarnog prava za vreme rata ili oružanog sukoba dolazi do izvršenja međunarodnih krivičnih dela (zločina) za čije je učinioce, u prvom redu, nadležan međunarodni krivični sud (vojni ili civilni, stalni ili ad hoc). U procesu izvršenja međunarodnih zločina je moguće ispoljavanje više faza (stadijuma). Pored toga, radi se o takvim krivičnim delima koja su retko rezultat preduzimanja radnje samo jednog lica. Naprotiv, ovde se u velikom broju slučajeva javlja saučesništvo kao oblik kolektivnog učešća više lica u izvršenju jednog ili više međunarodnih krivičnih dela. Sve su to razlozi koji predstavljaju osnov specifičnog vida krivične odgovornosti učinilaca za međunarodna krivična dela što predstavlja predmet regulative međunarodnog krivičnog prava o čijim osnovnim karakteristikama govori ovaj rad.

Ključne reči: međunarodno pravo, krivično delo, stadijumi, saučesništvo, odgovornost, kazna

1. POJAM MEĐUNARODNOG KRIVIČNOG PRAVA

Opojmu i sadržini međunarodnog krivičnog prava² u pravnoj teoriji ne postoji jedinstveno shvatanje.³ Za njihovo određivanje od odlučujućeg je značaja rasprava o odnosu ove grane prava prema međunarodnom, ali i

1 Dr Dragan Jovašević, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu, E-mail adresa: jovas@prafak.ni.ac.rs.

2 Pri tome treba reći da u pravnoj teoriji postoje i takva mišljenja (List) koja smatraju da je pojam međunarodnog krivičnog prava nelogičan i kao takav neprihvatljiv. (Meili, *Lehrbuch des Internationalen Strafrecht und Strafprozessrecht*, Berlin 1910, str. 8–16).

3 Toma Živanović, *Međunarodno krivično pravo*, Pravosuđe, Beograd, broj 3/1940, str. 3–7.

prema krivičnom pravu.⁴ Pri tome se različita shvatanja o međunarodnom krivičnom pravu⁵ međusobno ne isključuju, nego upravo nadopunjuju i svako od njih izražava osobenu komponentu složene strukture i sistema međunarodnog krivičnog prava.⁶

1.1. Uže shvatanje međunarodnog krivičnog prava

Najstarije je shvatanje međunarodnog krivičnog prava nastalo u 19. veku koje smatra da se pod ovim pojmom podrazumeva skup pravila o prostornom važenju nacionalnog krivičnog zakonodavstva ili skup pravila o primeni nacionalnog krivičnog zakona s obzirom na mesto izvršenja krivičnog dela ili s obzirom na državljanstvo njegovog učinioca.⁷ Dakle, ovakvo poimanje međunarodnog krivičnog prava je usmereno ka pitanjima prostorne (teritorijalne) važnosti domaćeg krivičnog zakona⁸. Stoga je međunarodno krivično pravo određivano na dva načina i to⁹: 1) kao krivično pravo u smislu nacionalnog prava svake države koja na osnovu svog suvereniteta u svom zakonodavstvu propisuje kako će se postupati sa kaznenopravnim sadržajima koji se mogu odnositi i na neke elemente inostranosti ili 2) kao međunarodno pravo sadržano u ugovorima između država ili u drugim izvorima prava kojima se uređuju međudržavni odnosi kada se radi o nekim krivičnopravnim sadržajima.¹⁰ Nastalo prvobitno kao skup odredbi nacionalnih krivičnopravnih sistema koji su namenjeni primeni u predmetima sa inostranim obeležjem,¹¹ međunarodno krivično pravo se danas profilise kao pravo koje obuhvata norme međunarodnog, nadržavnog, ali i norme nacionalnog prava koje pre svega uređuju određene skupine krivičnih dela, a zatim i druga pitanja celokupnog

---

4 Chios Ambos, *Internationales Strafrecht*, Munchen, 2006, str. 78–91.

5 Dragan Jovašević, *Međunarodno krivično pravo*, Niš, 2011, str. 4–6.

6 Profilisanje međunarodnog krivičnog prava kao samostalne pravne discipline je uslovljeno sledećim razlozima: 1) sintetičkim pristupom, 2) razrađivanjem pojmova međunarodnog krivičnog dela i opštih uslova primene, 3) razvojem i univerzalizacijom koncepta ljudskih prava i 4) stvaranjem međunarodnih pravila postupanja i drugih pravila međunarodnog krivičnog prava u širem smislu reči. (Crime sans frontieres, Edinburgh, 1998, str. 13–17).

7 H.H. Jescheck, *Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil*, 2. Auflage, Berlin, 1972. godine, str. 127.

8 Vladimir Đuro Degan, Berislav Pavišić, *Međunarodno kazneno pravo*, Rijeka, 2005, str. 3.

9 Vojislav Đurđić, Dragan Jovašević, *Međunarodno krivično pravo*, Beograd, 2003, str. 13–15.

10 Željko Horvatić, *Kazneno pravo, Opći dio*, Zagreb, 2003, str. 40–41.

11 Miodrag Simović, Milan Blagojević, *Međunarodno krivično pravo*, Banja Luka, 2007, str. 11.

područja krivičnog prava u vezi sa međunarodnim odnosima.¹² Isto tako, međunarodno krivično pravo se određivalo i kao ukupnost krivičnopravnih normi koje su vezane za međunarodne odnose.¹³

Nešto je šire shvatanje ove grane prava koje pored navedene sadržine obuhvata i pravila o pružanju međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima (izdavanje krivaca, važenje presuda inostranih sudova).¹⁴ Kako pojedine države u nedostatku međunarodnih propisa samostalno određuju važenje svojih krivičnih zakona u odnosu na delo izvršeno u inostranstvu i u odnosu na strane državljane kao učinioce krivičnih dela na svojoj teritoriji, to su se pojam i sadržina međunarodnog krivičnog prava adekvatno međunarodnom privatnom pravu ograničavali na rešavanje sukoba krivičnih zakona raznih država. Tako se međunarodno krivično pravo¹⁵ shvatalo kao ukupnost normi nacionalnog kaznenog prava kojima je uređuje primena tog prava na krivična dela s elementom inostranosti ili prostorno važenje nacionalnog krivičnog prava.¹⁶ Posmatrano na ovaj način međunarodno krivično pravo se sve više shvata kao univerzalna celina prava. Pri tome se internacionalizacija krivičnog prava opisuje kao kretanje kojim krivično pravo prelazi nacionalne granice i postepeno se oslobađa suvereniteta države.¹⁷

1.2. Šire shvatanje međunarodnog krivičnog prava

No, međunarodno krivično pravo se može odrediti i na širi način. Prema ovom shvatanju ono obuhvata skup pravila kojima neka država propisuje krivična dela s elementom inostranosti i krivične sankcije za ta dela, kao i pravila koja su međunarodnog porekla. Pri tome element inostranosti označava činjenicu a krivični predmet u jednoj državi se nalazi u kontaktu sa neki stranim pravnim poretkom. Prema ovom shvatanju međunarodno krivično pravo označava skup pravila nacionalnog krivičnog prava koje se odnosi na predmete sa inostranim elementom kao bitnim sastojkom koji krivično pravo vezuje uz najmanje dva nacionalna sistema krivičnog prava. Međunarodno krivično pravo se tako definiše kao skup međunarodnih pravila koja propisuju šta su to međunarodna krivična dela i na čemu države zasnivaju obavezu da gone i kažnjavaju bar neka od njih. Ono

---

12 Berislav Pavišić, *Kazneno pravo Vijeća Europe*, Zagreb, 2006, str. 13.

13 Bogdan Zlatarić, *Međunarodno krivično pravo*, Zagreb, 1979, str. 24.

14 Joseph Kohler, *Internationales Strafrecht*, Stuttgart, 1917, str.16–19.

15 Alexander Zahar, Goran Sluiter, *International criminal law*, Oxford, 2008, str. 215–238.

16 Petar Novoselec, *Opći dio kaznenog prava*, Zagreb, 2004, str. 477–478.

17 Hajrija Sijerčić Čolić, *Evropsko krivično procesno pravo – regionalna pravna pravila o krivičnom postupku*, Pravo i pravda, Sarajevo, broj 1/2008, str. 7.

takođe uređuje i postupke za gonjenje i suđenje licima koja se terete za vršenje tih krivičnih dela.¹⁸

Osobeno shvatanje međunarodnog krivičnog prava definiše ovu granu prava kao skup pravila koja određuju uslove i pretpostavke pod kojima se države moraju uzajamno pomagati u sudskim predmetima da bi osigurale vršenje svoje kaznene vlasti u okviru međunarodne zajednice.¹⁹ Slično ovome je i shvatanje prema kome međunarodno krivično pravo označavaju pravila krivičnog prava koja država donosi na osnovu međunarodnih ugovora pri čemu u ovaj pojam ulaze i različiti oblici međunarodne krivičnopravne saradnje.²⁰ Mogu se dalje u pravnoj teoriji pronaći i shvatanja prema kojima je međunarodno krivično pravo disciplina koja određuje nadležnost krivičnih sudova jedne zemlje u odnosu na nadležnost stranih sudova, zatim grana prava koja propisuje primenu materijalnih i procesnih krivičnih zakona u odnosu na mesto i lica kao i izvršenje stranih sudskih presuda ili je to pak skup pravila o prostornom važenju krivičnih zakona, o delovanju stranih sudskih radnji, posebno krivičnih presuda, o sudskoj pomoći u krivičnim stvarima i ekstradiciji.²¹

Takođe se međunarodno krivično pravo²² određuje kao oblast međunarodnog javnog prava koja se delimično naslanja na unutrašnje krivično pravo država, a bavi se pitanjima individualne krivične odgovornosti pojedinaca za izvršenje međunarodnih krivičnih dela. Čine je norme kojima se definišu međunarodna krivična dela, utvrđuje nadležnost za gonjenje i kažnjavanje lica koja su ih izvršila, uređuju pravila postupka pred međunarodnim krivičnim sudom i dr. Sadržaj tako shvaćenog prava je nastao svojevrsnim i osebnim spajanjem relevantnih delova krivičnog i međunarodnog prava. Kompleksnost, mešovitost ili hibridnost ovog prava s obzirom na njegove konstitutivne elemente ipak ne znači da se ovde radi o „pukom spoju”, već se zbog specifičnosti međunarodnih odnosa normi iz tih grana prava i njihovim prilagođavanjem posebnim ciljevima međunarodnog krivičnog prava ono smatra sistemom posebnih i samo njemu svojstvenih pravnih normi.²³

Pojedini autori²⁴ u poslednje vreme pojam međunarodnog krivičnog prava određuju na bazi tri osnovna segmenta kategorijalnog sistema. Tako se pod ovim

---

18 Antonio Kaseze, *Međunarodno krivično pravo*, Beograd, 2005, str. 17.

19 Martens, *Traite de droit international penal*, Paris, 1887, str. 5.

20 Berislav Pavišić, Velinka Grozdanić, Petar Veić, *Komentar Kaznenog zakona*, Zagreb, 2007, str. 399.

21 Bogdan Zlatarić, *Međunarodno krivično pravo*, op. cit., str. 15–18.

22 Boris Krivokapić, *Leksikon međunarodnog prava*, Beograd, 1998, str. 253.

23 Željko Horvatić, *Kazneno pravo, Opći dio*, op. cit., str. 41.

24 Vlado Kambovski, *Međunarodno kazneno pravo*, Skopje, 1998, str.19.

pojmom podrazumevaju: 1) međunarodni aspekti nacionalnog krivičnog prava, 2) krivični aspekti međunarodnog prava i 3) međunarodno krivično pravo stricto sensu. Prvi segment se odnosi na granice represivne vlasti i jurisdikciju države, te rešavanje sukoba zakona među državama, a drugi segment određuje principe i pravila međunarodnog prava kojima se određuju prava i obaveze država u krivičnom gonjenju i kažnjavanju učinilaca krivičnih dela, te uzajamnu saradnju među državama na ovom planu. Treći segment ovog pojmovnog određivanja najmlađe grane kaznenog prava odnosi se na pojam i karakteristike međunarodnih krivičnih dela (shvaćenih u užem i u širem smislu).²⁵ Tako se razlikuju tri oblika međunarodnog krivičnog prava. To su : 1) koji obuhvata tradicionalne (klasične) probleme u ostvarivanju krivičnog pravosuđa između dve ili više država u slučaju da državljanin jedne države izvrši krivično delo u inostranstvu (to su pitanja koja se odnose na ustanovljenje nacionalne jurisdikcije i primene nacionalnog krivičnog prava), 2) koji se odnosi na međunarodno krivično pravo koje uvodi međunarodna zajednica predvođena Organizacijom ujedinjenih nacija (sistem međunarodnog krivičnog pravosuđa) i 3) koji se odnosi na određene geografske celine i međunarodnu saradnju između najmanje tri države. Stoga se ono naziva i regionalno krivično pravo.²⁶

U krivičnopravnoj teoriji se takođe sreću i drugačija tumačenja ovog pojma. Tako se međunarodno krivično pravo određuje kao skup propisa međunarodne zajednice država ili ugovora između pojedinih država kojima se radi zaštite međunarodnih odnosa (međunarodnog mira i bezbednosti čovečanstva) određuju međunarodna krivična dela i sankcije prema njihovim učiniocima.²⁷ Ima i shvatanja prema kojima se pojam međunarodnog krivičnog prava ograničava na ukupnost normi međunarodnog prava kojima se određena ponašanja pojedinaca

---

25 Međunarodno krivično pravo stricto sensu označava pravo čije su normativne osnove u odredbama međunarodnog prava. Tako shvaćeno međunarodno krivično pravo ima dve značajne funkcije. To su: 1) da se primenjuje univerzalno, nezavisno od mesta izvršenja krivičnog dela neposredno i direktno na njegovog učinioca bez obzira na njegovo svojstvo, državljanstvo i sl. i 2) koordinirajuća funkcija koja znači povezivanje i usklađivanje nacionalnih krivičnih zakonodavstava. Tako se savremeno međunarodno krivično pravo javlja kao pravo međunarodnih i nacionalnih organa krivičnog pravosuđa. Upravo ta sintetička koncepcija kroz parcijalnu kodifikaciju krivičnog prava dolazi do organizacije i delovanja jedinstvenog međunarodnog krivičnog prava. (Berislav Pavišić, Velinka Grozdanić, Petar Veić, *Komentar Kaznenog zakona*, op. cit., str. 401–402).

26 Hajrija Sijerčić Čolić, *Evropsko krivično procesno pravo – regionalna pravna pravila o krivičnom postupku*, Pravo i pravda, Sarajevo, broj 1/2008, str. 7–11.

27 Bora Čejović, *Krivično pravo, Opšti deo*, Beograd, 2002, str. 51–52 ; Miloš Radovanović, *Krivično pravo, Opšti deo*, Beograd, 1975, str. 10.

određuju kao međunarodna krivična dela (međunarodni zločini) i kojima se uređuju uslovi odgovornosti za njih nezavisno od nacionalnog prava.²⁸ Ovako shvaćeno međunarodno krivično pravo na današnjem stepenu razvoja predstavlja ključnu osnovu za postojanje posebne skupine međunarodnih krivičnih dela koja su bitni sastojak celine pravnog sistema.

Slično ovome je i shvatanje prema kome međunarodno krivično pravo predstavlja skup pravila i propisa sadržanih u aktima međunarodne zajednice i ugovorima zaključenim između pojedinih zemalja kojima se određuju međunarodna krivična dela i sankcije u cilju očuvanja međunarodnog mira i bezbednosti čovečanstva kao i skup propisa kojima se predviđaju uslovi o pružanju međunarodne pravne pomoći u pogledu primene krivičnih sankcija prema učiniocima krivičnih dela.²⁹ I konačno, zbog interesantnosti sadržine pojmovnog određenja međunarodnog krivičnog prava iznećemo shvatanje prema kome ovu granu prava koja čini ukupnost pravila međunarodnog prava koje je vezano uz međunarodne odnose čini šest oznaka i to:³⁰ a) teritorijalno važenje krivičnog zakona, b) pravila međunarodnog prava koja su osnov za nacionalne odredbe, c) nacionalne propise o kažnjavanju koji imaju „autorizaciju” međunarodnog prava, d) minimalni zajednički standardi krivičnog prava civilizovanih naroda, e) međunarodna saradnja i f) naddržavno (supranacionalno) međunarodno krivično pravo.

1.3. Međunarodno krivično pravo kao nadnacionalno pravo

Ako međunarodno krivično pravo shvatimo kao nadnacionalno, naddržavno ili supranacionalno pravo.³¹ tada ga možemo odrediti kao skup pravnih propisa koje ostvarujući interese celokupne međunarodne zajednice (čovečanstva) bez obzira na nacionalna krivična prava važi za sve države i za sve pojedince bez obzira na njihovo državljanstvo i mesto izvršenja krivičnog dela.³² Smatra se pri tome da

---

28 Bogdan Zlatarić, Mirjan Damaška, *Rječnik krivičnog prava i postupka*, Zagreb, 1866, str. 160.

29 Ljubiša Jovanović, *Krivično pravo, Opšti deo*, Beograd, 1995.godine, str.16; Ljubiša Jovanović, Dragan Jovašević, *Krivično pravo, Opšti deo*, Beograd, 2003, str. 24–25.

30 Berislav Pavišić, Velinka Grozdanić, Petar Veić, *Komentar Kaznenog zakona*, op. cit., str. 399.

31 Iako se danas sve češće govori o međunarodnom krivičnom pravu kao nadnacionalnom pravu, prema nekim shvatanjima, ono ipak ne raspolaže izgrađenim sistemom međunarodnih krivičnih dela, niti posebnim mogućnostima da se izrečene krivične sankcije izvrše bez saradnje organa država članica. Kako pri tome izostaju i sredstva za njihovu primenu, još uvek se ne može govoriti o delovanju međunarodnog krivičnog prava, nego se pre radi o pojavi koja se tek razvija (Nataša Mrvić Petrović, *Krivično pravo*, Beograd, 2005, str. 24).

32 Željko Horvatić, *Kazneno pravo, opći dio*, op. cit., str. 40–41.

međunarodno krivično pravo predstavlja nadnacionalno pravo koje međunarodna zajednica primenjuje direktno, neposredno preko svojih sudova.³³ pa se s razlogom postavlja u teoriji i pitanje da li se ono transformiše u nacionalno pravo. Ovo pitanje se posebno razmatra sa aspekta rezultata nastojanja da se zaštita osnovnih vrednosti koja su zajedničke čitavom čovečanstvu poveri međunarodnoj zajednici jer pojedine države ne mogu pružiti dovoljne garancije da će zaštititi te vrednosti, posebno kada su u pitanju zločini koje pojedinci i čine upravo u ime svoje države.³⁴

Tako se međunarodnim krivičnim pravom naziva skup pravila koja se odnose na gonjenje i kažnjavanje izvršilaca međunarodnih krivičnih dela.³⁵ U tom smislu se međunarodno krivično pravo određuje kao skup pravnih propisa koji su priznati u međunarodnim odnosima, a koji imaju za cilj zaštitu međunarodnog društvenog poretka suzbijanjem akata koji mu nanose povrede. To je izvedena disciplina koja je vezana delimično za međunarodno javno, a delimično i za unutrašnje krivično pravo.³⁶ U pravnoj teoriji se može pronaći i definicija koja međunarodno krivično pravo određuje kao ukupnost krivičnopravnih normi vezanih za međunarodne odnose.³⁷ Interesantna je pri tome definicija prema kojoj međunarodno krivično pravo obuhvata kako međunarodno pravne aspekte krivičnog prava, tako i krivičnopravne aspekte međunarodnog javnog prava.³⁸ Na taj način se međunarodno krivično pravo danas javlja kao osnov za postojanje posebne grupe međunarodnih krivičnih dela bez čije inkriminacije nema opstanka celokupnog stanovništva, niti svetskog poretka.

Iz ovakvog određenja pojma međunarodnog krivičnog prava proizilaze sledeće karakteristike:³⁹

1) ono se sastoji iz dve grupe propisa. Prvu grupu sačinjavaju propisi kojima se određuju pojam i elementi međunarodnih krivičnih dela. Ovde se opet razlikuju dve vrste krivičnih dela.⁴⁰ To su : a) takva ponašanja kojima se krše međunarodni

33 Dragan Jovašević, Međunarodno krivično pravosuđe – između prava, pravde, pomirenja i prava žrtava, *Međunarodni problemi*, Beograd, broj 4/2011, str. 536–541.

34 Petar Novoselec, *Opći deo kaznenog prava*, op. cit., str. 478.

35 Vojin Dimitrijević, Obrad Račić, Vladimir Đerić, Tatjana Papić Vesna Petrović, Saša Obradović, *Osnovi međunarodnog javnog prava*, Beograd, 2007, str. 20.

36 Drago Radulović, *Međunarodno krivično pravo*, Podgorica, 1999, str. 13.

37 Bogdan Zlatarić, *Međunarodno krivično pravo*, op. cit., str. 24.

38 Zoran Stojanović, *Međunarodno krivično pravo*, Beograd, 2002, str. 3.

39 Dragan Jovašević, Pojam i osnovne karakteristike međunarodnog krivičnog prava, *Nauka, bezbednost, policija*, Beograd, broj 1/2004, str. 71–92.

40 Dragan Jovašević, Karakteristike međunarodnog krivičnog prava, *Pravo, teorija i praksa*, Novi Sad, broj 9–10/2005, str. 35–45.

ugovori, sporazumi i garancije i time narušava ili ugrožava mir među narodima i bezbednost čovečanstva ili kojima se krše ratna pravila i običaji rata i vrše radnje upravljene protiv ratnih zarobljenika, ranjenika, bolesnika, brodolomnika i civilnog stanovništva, ili pak, kojima se uništavaju potpuno ili delimično nacionalne, rasne, verske ili etničke grupe i b) ostala međunarodna krivična dela kojima se povređuju ili ugrožavaju druge međunarodnim pravom zaštićene vrednosti (dela vezana za opojne droge, prostituciju, trgovinu ljudima, pornografiju, otmicu vazduhoplova). Drugu grupu sačinjavaju propisi kojima se rešava sukob o prostornom važenju krivičnih zakona raznih zemalja i ustanovljava pružanje međunarodne pravne pomoći u pogledu izručivanja učinilaca krivičnih dela državama na čijim su teritorijama izvršili krivična dela radi izricanja ili izvršenja krivičnih sankcija,

2) izvor ovih propisa nalazi se u međunarodno pravnim aktima. Ovde se razlikuju akti međunarodne zajednice univerzalnog karaktera, koji su dakle doneti u okviru ili pod okriljem Organizacije ujedinjenih nacija (OUN), zatim akti regionalnih organizacija ili tzv. regionalno krivično pravo (npr. Evropske unije ili Saveta Evrope) ili pak ugovori zaključeni između dve ili više zemalja,

3) ovde se radi o pravnim propisima koji nemaju zakonski karakter, pa se za razliku od nacionalnog krivičnog prava koje je zakonsko pravo, ovde ne radi o zakonskom pravu, iako je i u okviru međunarodnog krivičnog prava jedan od osnovnih principa upravo princip zakonitosti ili legaliteta krivičnog dela i kazne,

4) propisi se odnose na materijalno i procesno pravo. U okviru ovih propisa nalaze se takvi koji samo delimično uređuju određena pitanja ili institute međunarodnog krivičnog prava, ali se nalaze i propisi (kao što je Rimski Statut Međunarodnog krivičnog suda) koji u celini uređuju oblast ove nove grane pozitivnog prava i

5) neki od ovih propisa međunarodnog karaktera se neposredno primenjuju na konkretne slučajeve izvršenja krivičnih dela i njihove učinioce kroz praksu Haškog tribunala za bivšu SFR Jugoslaviju, odnosno Tribunala za Ruandu, a neki propisi se primenjuju posredno, tek u slučaju i kada ih pojedine države unesu posle ratifikacije u svoje nacionalno krivično zakonodavstvo (npr. Konvencija o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom ili Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala).

U okviru ovih shvatanja specifično je shvatanje⁴¹ pojma međunarodnog krivičnog prava prema kome ovo pravo čini skup međunarodnih akata koja za države koje su ih prihvatile sadrži obavezu da predvide određena ponašanja u svom

---

41 Nataša Mrvić Petrović, *Krivično pravo*, op. cit., str. 23–25.

krivičnom zakonodavstvu kao krivična dela. U širem smislu posmatrano, to bi bila sva ponašanja za koja su predstavnici većine država u određenim međunarodnim organizacijama zainteresovani da budu suzbijena primenom krivičnog prava, pa stoga u nacionalnim zakonodavstvima treba da budu predviđena kao krivična dela. Dakle, međunarodno krivično pravo u materijalnom delu opisuje obeležja međunarodnih krivičnih dela, određuje pretpostavke njihove kažnjivosti i propisuje krivične sankcije za njihove učinioce.⁴² Često se pod pojmom međunarodnog krivičnog prava podrazumeva skup međunarodnih akata koji za države koje su ih prihvatile sadrži obavezu da predvide određena ponašanja u svom krivičnom zakonodavstvu kao krivična dela. Prema ovim shvatanjima razlikuju se dve vrste međunarodnih krivičnih dela : a) dela u užem i b) dela u širem smislu.

Podela međunarodnih krivičnih dela na dela u užem i u širem smislu je prvi put usvojena na 14. Kongresu Međunarodnog udruženja za krivično pravo koji je održan 1989. godine u Beču. Međunarodna krivična dela u užem smislu su zapravo krivična dela sadržana u presudama Njembškog (1946. godine) i Tokijskog suda (1948. godine) : zločin protiv mira, zločin protiv čovečnosti i ratni zločini. Za njih se još upotrebljava naziv: krivična dela po njembškom ili tokijskom pravu. U širem smislu međunarodna krivična dela su sva ponašanja koja međunarodna zajednica želi da suzbije na nacionalnom nivou propisujući obavezu za države da ih inkriminišu kao krivična dela i propišu za njihove učinioce određenu vrstu i meru kazne. To su dela u vezi sa: opojnim drogama, trgovinom belim robljem, oružjem, nuklearnim materijama, pornografijom, prostitucijom, bezbednošću vazdušnog ili brodskog saobraćaja i sl.⁴³

Od međunarodnog krivičnog prava, koje je imalo za predmet rešavanje sukoba o prostornom važenju krivičnih zakona i regulisanje međunarodne pravne pomoći, ono danas postaje međunarodno krivično pravo koje ima za predmet određivanje međunarodnih krivičnih dela i krivičnih sankcija za njihove učinioce. Danas se u pravnoj teoriji sve više insistira da ispitivanju mogućnosti uvođenja ne međudržavnog, nego međunarodnog krivičnog prava, ali kao naddržavnog sistema pravnih normi koje bi bile iznad nacionalnog krivičnog zakonodavstva. Na taj način bi se pružala delotvornija i nezavisnija krivičnopravna zaštita, nego što je to slušaj sa nacionalnim pravnim sistemom. Tako bi sama međunarodna zajednica postala nosilac nove (ne državne) međunarodne krivične vlasti. Ostvarenje ovih zahteva je u, prvom redu, uslovljeno rešavanjem brojnih pitanja na političkom, socijalnom i

42 Petar Novoselec, *Opći deo kaznenog prava*, op. cit., str. 478.

43 Zoran Stojanović, *Krivično pravo, Opšti deo*, Beograd, 2000, str. 33.

44 Berislav Pavišić, Velinka Grozdanić, Petar Veić, *Komentar Kaznenog zakona*, op. cit., str. 400.

pravnom području. Zato se kao prvo postavlja i pitanje utvrđivanja polazne osnove za uspostavljanje novog sistema međunarodne krivičnopravne zaštite.⁴⁴

S obzirom na tendencije prisutne poslednjih godina u oblasti međunarodnog prava uopšte može se pretpostaviti dalje proširivanje sadržine ovako shvaćenog međunarodnog krivičnog prava. Tako se posle stupanja na snagu Rimskog Statuta Međunarodnog krivičnog suda (tzv. Rimsko krivično pravo) 1. jula 2002. godine može reći da je međunarodno krivično pravo sistem pravnih propisa utvrđenih ovim Statutom kojima se određuju međunarodna krivična dela, osnovi krivične odgovornosti i kažnjivosti njihovih učinilaca i sistem krivičnih sankcija, kao i postupak pred međunarodnim krivičnim sudom kao i pravnih propisa sadržanih u nacionalnom krivičnom zakonodavstvu kojima se određuju osnovi i uslovi pružanja međunarodne krivično pravne pomoći.⁴⁵ To znači da danas međunarodno krivično pravo dobija sve više supranacionalnu dimenziju u smislu neposredne primene međunarodnih normi na pojedine slučajeve izvršenja međunarodnih krivičnih dela. Takva afirmacija supranacionalne prirode ove grane prava se manifestuje pre svega kroz pojavu međunarodnih zločina - *delictum sui generis* koji se u formalnom smislu javljaju kao povrede zabrana sadržanih u međunarodnim konvencijama, a u materijalnom smislu kao povreda ili ugrožavanje opštih interesa međunarodne zajednice.⁴⁶ No, imajući u vidu da se u većini država u svetu danas javlja veliki broj istih ili veoma sličnih krivičnih dela sa istim oblicima i vidovima ispoljavanja i rasponom propisanih sankcija, da je veliki broj instituta opšteg dela krivičnog prava vezan za krivično delo, saučesništvo, sistem krivične odgovornosti i kažnjivosti, te sistem krivičnih sankcija u velikoj meri unificiran, to se u teoriji postavilo pitanje unifikacije krivičnog zakonodavstva. To bi dovelo do stvaranja takvog krivičnog prava koje bi bilo obavezno za sve ili bar najveći deo država i njihovih građana. Time bi se na osebujuć način sprovela ideja o međunarodnom krivičnom pravu koje bi bilo jedinstveno i opšte primenjivo za celokupnu ljudsku i društvenu zajednicu.

U pravnoj teoriji⁴⁷ se ističu dva osnovna razloga za sve prisutniji proces univerzalizacije krivičnopravnih rešenja i prihvatanja nužnosti postojanja supranacionalnih, kogentnih normi i standarda ove grane prava. Kao prvi razlog se nametnuo porast, širenje i izuzetna dinamika novih oblika i vidova ispoljavanja kriminaliteta posebno organizovanog transnacionalnog kriminaliteta koji ne poznaje granice između država i kontinenata, te tako dobija međunarodnu

45 Dragan Jovašević, *Leksikon krivičnog prava*, Beograd, 2011, str. 275–276.

46 Vlado Kambovski, *Međunarodno kazneno pravo*, op. cit., str. 27–29.

47 Vlado Kambovski, *Kazneno pravna reforma pred predizvite na 21. vek*, Skoplje, 2002, str. 62.

dimenziju.⁴⁸ U prilog ovog razloga govori „Bečka deklaracija o kriminalu i pravdi – odgovori na izazove 21. veka” koja je usvojena na Desetom kongresu UN za prevenciju kriminala u Beču 2000. godine. Drugi značajan razlog koji doprinosi tendenciji univerzalizacije krivičnog prava je podizanje na kvalitativno viši međunarodni nivo univerzalno priznatih, prirodnih i neotuđivih ljudskih sloboda i prava⁴⁹ i obezbeđenje njihove efikasne i kvalitetne zaštite. Ova koncepcija međutim na današnjem stepenu razvoja čovečanstva nije mogla biti sprovedena u život pre svega zbog razlika u društveno-ekonomskom i političkom uređenju i pravnim sistemima pojedinih država (iako su i tu učinjeni određeni pomaci npr. u pogledu izgradnje krivičnog prava Evropske unije ili evropskog krivičnog prava), a osim toga i zbog razlika u shvatanjima, stepenu razvoja, tradicijama, kulturi, obimu, strukturi i dinamici kriminaliteta, te potrebama kriminalne politike i dr. Zbog toga se danas sve manje govori o jednom kompleksnom i sveobuhvatnom međunarodnom krivičnom pravu, a više se insistira na tome da određena društveno opasna dela koja imaju međunarodni karakter budu utvrđena kao kažnjiva dela u svim državama.

Prema tome, unifikacija krivičnog zakonodavstva⁵⁰ u sadašnjim uslovima razvoja međunarodne zajednice još uvek nije realna. Ali to ne znači da se ne može i ne treba ostvarivati saradnja među državama na izgradnji izvesnih opštih principa i opštih pravila, odnosno opštih i osnovnih instituta krivičnog prava. Pri tome treba imati na umu da i danas (a naročito ranije) zakonodavstva nekih država (npr. Nemačke, Švajcarske, Švedske, Francuske ili Velike Britanije) imaju znatan uticaj na razvitak krivičnog zakonodavstva drugih zemalja (u tom pogledu veliki je uticaj anglosaksonskog precedentnog krivičnog prava u zemljama bivšeg Komonvelta). Na početku trećeg milenijuma međunarodno krivično pravo beleži vrtoglav uspon. Takav njegov razvoj je posledica sledećih činilaca:⁵¹ 1) globalizacija svih ljudskih delatnosti, te mobilnost ljudi i dobara uz postepeno ukidanje granica između pojedinih država, posebno unutar Evrope, pospešuje vršenje krivičnih delatnosti sa međunarodnim obeležjima. To nameće potrebu za sve većom međunarodnom saradnjom država i njihovih nadležnih organa u suzbijanju kriminaliteta, 2) internacionalizacija kriminalnih delatnosti nametnula

48 Ljubo Bavcon, *Mednarodno kazensko pravo*, Ljubljana, 1997, str. 78–92.

49 Neretko se u pravnoj literaturi ističe da međunarodni izvori „prava o ljudskim pravima” zapravo predstavljaju „treću dimenziju međunarodnog krivičnog prava”. (Berislav Pavišić, Velinka Grozdanić, Petar Veić, *Komentar Kaznenog zakona*, op. cit. str., 403).

50 A. Zahar, G. Sluiter, *International criminal law: a critical introduction*, op. cit., str. 89–101.

51 Vladimir Đuro Degan, Berislav Pavišić, *Međunarodno kazeno pravo*, op. cit., str. 1–2.

je uspostavljanje putem ugovora kompleksnih sistema uzajamne saradnje i pomoći država, kako na univerzalnom, tako i na regionalnim planu, a posebno u okviru Evropske unije i 3) uvećanje i usavršavanje svih vrsta i oblika prekograničnog kriminaliteta dovodi do jače i organiziranije saradnje država u njegovoj prevenciji, suzbijanju i kažnjavanju.

Sve to ukazuje na veliku važnost modela prema kome se međunarodno krivično pravo uključuje u nacionalna krivična zakonodavstva, a koji bitno određuje i područje, kao i delotvornost njegove primene. Tu se uočavaju dve koncepcije. To su: 1) koncepcija nadržavnog krivičnog prava ili koncepcija direktne, neposredne primene međunarodnog krivičnog prava koja uključuje, osim celine materijalnog krivičnog prava (opšti i posebni deo) i odgovarajuće jurisdikcijsko (organizaciono) uređenje. Tu spadaju: međunarodni krivični kodeks, međunarodna pravila krivičnog postupka koja primenjuje međunarodni krivični sud i pravila izvršnog krivičnog prava i 2) koncepcija pretežne primene nacionalnog krivičnog zakonodavstva koje razvoj međunarodnog krivičnog prava vidi kao proces koji teče uporedo (paralelno) sa razvojem nacionalnog zakonodavstva, posebno putem konvencijskih pravila gde nacionalni suverenitet u području krivičnog prava ne isključuje, nego naprotiv ostaje najvažniji oslonac, uz istovremeno razvijanje međunarodne saradnje. Odredbe međunarodnog krivičnog prava se ne primenjuju u ovom slučaju direktno i neposredno, već posredno unosenjem u nacionalne propise i primenom od strane nacionalnih sudova.

1.4. Odnos međunarodnog i unutrašnjeg prava

U pravnoj teoriji se razlikuju dva shvatanja o odnosu međunarodnog i unutrašnjeg (nacionalnog) prava. To su : a) dualističko i b) monističko shvatanje. Prema dualističkom shvatanju, međunarodno i unutrašnje pravo predstavljaju dva odvojena, ravnopravna, samostalna i međusobno nezavisna pravna poretka. To znači da ukoliko određena država usvoji zakon koji je protivan obavezama te države koje proističu iz potpisanih i ratifikovanih međunarodnih ugovora, sudovi i drugi nadležni državni organi u toj državi su obavezni da primenjuju njene zakone.⁵² Dakle, da bi međunarodno pravo moglo biti primenjeno u takvoj državi, pravna pravila sadržana u međunarodnom pravu moraju biti inkorporisana, transformisana u nacionalni pravni sistem. Ili drugim rečima, svaka država u skladu sa preuzetim međunarodnim obavezama međunarodna pravna pravila treba da unesu u svoj nacionalni pravni sistem. U oblasti krivičnog prava mnoge

---

⁵² Vladimir Đuro Degan, *Jugoslovensko pravosuđe i međunarodne konvencije o pravima čovjeka*, Odvjetnik, Zagreb, broj 7–12/1989, str. 20–39.

države su na osnovu preuzetih obaveza potpisivanjem i ratifikacijom međunarodnih ugovora u svoje nacionalne krivične zakone (ike) unele brojne inkriminacije koje predstavljaju međunarodna krivična dela određujući pri tome za njihove učinioce vrste i mere kazni. U tom slučaju unutrašnje pravo ima primat u primeni. Ali takvo postupanje države, odnosno njenih organa ne isključuje odgovornost te države kao subjekta međunarodnog prava zbog kršenja preuzetih međunarodnih obaveza.⁵³

Prema monističkom shvatanju, međunarodno i unutrašnje pravo su sastavni, integralni delovi jedinstvenog pravnog poretka koji ima svoju spoljnu (međunarodnu) i unutrašnju (nacionalnu) dimenziju. To znači da propisi međunarodnog prava ne utiču na unutrašnje pravo i obrnuto.⁵⁴ No, u okviru ovog shvatanja razlika se pravi oko pitanja koje pravo: međunarodno ili unutrašnje pravo ima primat, supremaciju u primeni u odnosu na drugu granu prava. Prema jednom shvatanju unutrašnje pravo ima primat u odnosu na međunarodno pravo koje se određuje kao „spoljno državno pravo”. Ovo shvatanje se opravdava sledećim razlozima: 1) u međunarodnoj zajednici ne postoji nadržavna vlast, već svaka država slobodno i samostalno (što je deo njenog suvereniteta) odlučuje da li će, kada, u kojoj meri i koje međunarodne obaveze prihvatiti, odnosno izvršiti i 2) nadležnost države za zaključivanje međunarodnih ugovora proizilazi iz njenog Ustava kao najvišeg pravnog akta, dakle iz unutrašnjeg prava. Prema drugom shvatanju međunarodno pravo ima primat nad unutrašnjim (nacionalnim) pravom. U osnovi ovog shvatanja se nalazi činjenica da međunarodno pravo ima primat u primeni nad nacionalnim pravom država, često čak i u odnosu na Ustav te države. Smatra se da je država, kada preuzme određene obaveze prihvatanjem međunarodnih propisa, dužna da takve obaveze poštuje u svom unutrašnjem pravnom poretku.⁵⁵

2. NAZIV MEĐUNARODNOG KRIVIČNOG PRAVA

U pogledu naziva ove najmlađe grane pozitivnog prava danas je gotovo uobičajeno da se ono naziva „međunarodno krivično pravo” (international criminal law). Smatra se da je ovaj naziv prvi put upotrebljen u delu Džeremi Bentama pod nazivom: „An Introduction to the Principles of Morals and Legislation” koje je

---

53 Juraj Andrassy, Božidar Bakotić, Branimir Vukas, *Međunarodno pravo, Prva knjiga*, Zagreb, 1995, str. 4–6.

54 Vesna Crnić Grotić, *Pravni položaj međunarodnih ugovora u Republici Hrvatskoj, Vladavina prava*, Zagreb, 1997, str. 17–38.

55 Vladimir Đuro Degan *Međunarodno pravo*, Rijeka, 2000, str. 20–26.

objavljeno 1789. godine.⁵⁶ Ovaj termin – *droit criminel international* – je potom upotrebljen 1843. godine u dva naučna dela i to od strane: a) Feliksa u delu: „*Traite de droit international prive*”⁵⁷ i b) Vita u delu: „*Meditationes de jure criminali internationali*”. No, danas je uobičajeniji francuski termin za ovu granu prava – *droit penal international*. U nemačkoj literaturi se ova grana prava naziva – *internationales Strafrecht*, odnosno u talijanskoj – *diritto penale internazionale* ili u anglosaksonojskoj – *international criminal law*.

No, ovaj naziv je često kritikovan, i to kako od starije, tako i od savremene pravne teorije, pa su iznalaženi brojni supstituti ovog naziva. To znači da naziv ove grane prava određuju dva termina: 1) međunarodno i 2) krivično. U pogledu prvog termina njega opravdava, prema jednim autorima što on vuče poreklo iz izvora ove grane prava. To su međunarodna (ili internacionalna) pravna akta. Prema drugim autorima međunarodni karakter ove grane prava nalazi se u objektu regulisanja – to su krivična dela sa elementom inostranosti, odnosno u objektu zaštite – to su čovečnost i međunarodno pravo (ili minimalni standardi u oblasti krivičnog prava priznati od civilizovanog dela čovečanstva). Pri tome treba reći da nisu retka ni shvatanja prema kojima se i ovde ipak radi o nacionalnom krivičnom pravu koji čini skup propisa određene države kojima se određuje prostorno važenje upravo tog nacionalnog krivičnog prava u slučaju izvršenja krivičnog dela sa elementom inostranosti.

U pogledu drugog termina, on vuče poreklo iz centralnog pojma ili instituta ove grane prava. U slučaju da se krivica (vinost) smatra centralnim i osnovnim pojmom ove grane prava, onda ovom shvatanju odgovara naziv „krivično” pravo. No, u upotrebi su i termini „kriminalno” pravo u čijoj osnovi se nalazi pojam zločina, krivičnog dela (lat. *crimen* – zločin) ili termin „kazнено” pravo u čijoj se osnovi nalazi kazna (lat. *poena* – kazna) zavisno od toga da li se krivično delo ili krivična sankcija (kazna) smatraju centralnim pojmom i institutom ove grane prava. Međunarodno krivično pravo je zapravo sjedinjeno zajedničkom svrhom suzbijanja krivičnih dela koja prelaze granice između pojedinih država, pa čak i pojedinih kontinenata ili onih krivičnih dela kojima se krše neke osnovne, temeljne vrednosti čovečanstva i međunarodnog pravnog poretka. S druge strane, ono mora da obezbedi svim učesnicima krivičnog postupka, posebno okrivljenim licima i žrtvama, osnovne garancije pravičnog

56 U pravnoj teoriji može se naći i mišljenje da je pojam međunarodno kazнено pravo prvi put upotrebio nemački teoretičar Bar 1862 (Vlado Kambovski, *Kazнено pravo*, Skopje, 2005, str. 14–16).

57 Drago Radulović, *Međunarodno krivično pravo*, op. cit., str. 11.

suđenja i zadovoljenja pravde. Te garancije se u svakom slučaju zasnivaju na poštovanju ljudskih prava ovih lica.

Za razliku od pojma „međunarodnog krivičnog prava” (*droit international penal*) koje dakle označava deo međunarodnog javnog prava koje ima za cilj zaštitu međunarodnih interesa, u pravnoj teoriji se koristi i naziv „krivično međunarodno pravo” (*droit penal international*).⁵⁸ Ovaj pojam zapravo označava deo unutrašnjeg (nacionalnog, a ne međunarodnog) prava koje određuje represivnu nadležnost države u borbi protiv kriminaliteta koji je obeležen međunarodnim elementom, dakle nadležnost države za kažnjavanje krivičnih dela koja su izvršena izvan njene teritorije i krivičnih dela učinjenih na štetu države ili njenih državljana u inostranstvu. U ranijoj sovjetskoj krivičnopravnoj literaturi češće je bio u upotrebi termin „deistvije ugovornog zakona v prostranstve”, umesto termina međunarodno krivično pravo – „ruskoe ugovornoe pravo” koje se takođe upotrebljava.⁵⁹ Pod ovim se pojmom podrazumeva prostorna primena krivičnog prava (od reči *golova* – glava, sinonim za smrtnu kaznu kao kapitalnu i najčešće primenjivanu kaznu prema učiniocima krivičnih dela). No, i u ruskoj krivičnopravnoj literaturi se u poslednje vreme za ovu granu prava upotrebljava naziv „meždunarodnoe ugovornoe pravo”.⁶⁰

No, pored naziva međunarodno krivično pravo za ovu granu prava se u teoriji upotrebljavaju i drugi termini koji su trebali da potpunije odrede pojam, sadržinu, karakteristike i prirodu ove grane prava. Tako se upotrebljava i naziv međunarodno kazneno pravo. Ovaj naziv zapravo obuhvata sve grane prava koje se bave javnopravnim deliktima koje svoj izvor ili uporište nalaze u normama međunarodnog prava (univerzalnim, regionalnim ili ugovornim pravnim aktima). U upotrebi je čak i naziv transnacionalno ili univerzalno krivično pravo, odnosno međudržavno krivično pravo⁶¹ koje bi se sastojalo iz skupa propisa kojima se određuju bića međudržavnih krivičnih dela i sankcije za njihove učinioce.⁶² U

---

58 Donedie de Vabres, *Les principes modernes du droit penal international*, Paris, 1928, str. 4–6.

59 Tagancev, *Ruskoe ugovornoe pravo*, Moskva, 1902, str. 283 iako ovaj termin ne poznaju drugi ruski pravni pisci. Vidi: Menjšagin, *Ugovornoe pravo*, Moskva, 1948; Čhikvadze, *Sovjetskoe ugovornoe pravo, Obšaja čast*, Moskva, 1960 .

60 Vidi opširnije: Ivan I. Lukašuk, Aleksandar V. Naumov, *Meždunarodnoe ugovornoe pravo*, Norma, Moskva, 1999.

61 Meždružavno krivično pravo eliminiše pojedinca kao subjekta (učinioca) međunarodnog krivičnog dela.

62 Donedie de Vabres, *Traite de Droit criminel et de Legislation penal compare*, Paris, 919-900.

francuskoj teoriji se u novije vreme javljaju predlozi da se ova grana prava nazove pravo međunarodnih krivičnih dela (koji je preuzak budući da ova grana prava pored oblasti krivičnih dela obuhvata procesno pravo, krivičnopravnu pomoć, granice represivne vlasti države i dr). Pored toga neki autori predlažu upotrebu naziva međunarodno javno krivično pravo kao protivtežu međunarodnom privatnom pravu budući da se radi o grani prava koja se bavi javnopravnim deliktima – krivičnim delima koji imaju međunarodni karakter.

3. PRAVNA PRIRODA MEĐUNARODNOG KRIVIČNOG PRAVA

Međunarodno krivično pravo je nova grana prava⁶³ koja nema tako dugu istoriju kao što ima krivično pravo, koje se javilo sa nastankom države i prava uopšte. Nastalo u okviru razvoja krivičnog prava, ali i u okviru međunarodnog javnog (u prvom redu međunarodnog ratnog – humanitarnog prava), međunarodno krivično pravo se sve izraženije izdvaja u posebnu oblast sa težnjom da preraste u samostalnu granu prava. Težnja za izdvajanjem ove oblasti krivičnog prava u posebnu celinu postaje sve očitija, a razlog tome se nalazi u naglom razvoju i širenju međunarodnih odnosa.⁶⁴ Upravo zato što je nastalo u okviru i pod okriljem krivičnog, ali i međunarodnog javnog prava (u prvom redu u okviru međunarodnog ratnog ili humanitarnog prava), a kako se bavi krivičnim delima kao vrstom javnopravnih delikata, to još uvek u pravnoj teoriji nema jedinstvenog shvatanja u pogledu pravne prirode⁶⁵ ove grane prava. Tako se u davanju odgovora na ovo pitanje, razlikuju tri shvatanja.⁶⁶

---

63 No, u pravnoj teoriji se mogu naći i takva shvatanja prema kojima se ovde radi o „pseudopravnoj” disciplini. Negacija pravne prirode međunarodnog krivičnog prava se zasniva na činjenici da ovoj grani prava nedostaje elemenat prinude koji joj daje snagu prava (Radomir Lukić, *Pravna priroda međunarodnog prava*, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, Beograd, broj 3/1955, str. 357–377).

64 Bora Čejović, *Krivično pravo, Opšti deo*, str. 51; Bogdan Zlatarić, Mirjan Damaška, *Rječnik krivičnog prava i postupka*, op. cit., str. 160–161.

65 U pravnoj teoriji se čak mogu naći i takva shvatanja koja negiraju uopšte pravnu prirodu međunarodnog krivičnog prava. Ova se shvatanja baziraju na činjenici da ovom pravu nedostaje elemenat prinude koji „pravo” i čini pravom. (Drago Radulović, *Međunarodno krivično pravo*, op. cit., str.16–18).

66 U pravnoj teoriji je gotovo opšte prihvaćeno da međunarodno krivično pravo spada u oblast javnog prava (javnog deliktog – kaznenog prava). No, u francuskoj pravnoj teoriji se uočava tendencija da se ova grana prava svrsta u privatno pravo (Vladimir Đuro Degan, Berislav Pavišić, *Međunarodno kazneno pravo*, op. cit., str. 15).

Prema prvom shvatanju, međunarodno krivično pravo nema pravnu samostalnost i subjektivitet kao grana prava, već predstavlja sastavni deo međunarodnog javnog prava. Istina, ove dve grane prava su se dugo vremena zajedno razvijale, ali se u okviru i pod okriljem međunarodnog javnog prava razvila posebna vrsta deliktne prava koje određuje krivična dela, sistem sankcija za njihove učinioce i odgovornost i kažnjivost za učinjena dela. Izvor ove grane prava se nalazi u međunarodno pravnim aktima – ugovorima između pojedinih država ili konvencijama donetim u okviru međunarodnih organizacija univerzalnog ili regionalnog karaktera.

Pošto ove pak konvencije i ugovori obavezuju samo one države koje su ih prihvatile (potpisale i ratifikovale), to one ne obavezuju i druge države koje ih nisu prihvatile, pa se ne može zaključiti da postoji jedinstvena osnova međunarodnog krivičnog prava. Stoga se prema drugom shvatanju, međunarodno krivično pravo smatra sastavnim delom krivičnog (nacionalnog) prava. I prema ovom shvatanju ono nema pravnu samostalnost i subjektivitet kao grana prava. Naime, ova se grana prava uopšte ne može zamisliti bez opštih pojmova i instituta koji postoje u okviru krivičnog prava (pojam i elementi krivičnog dela, stadijumi u izvršenju krivičnog dela, osnovi isključenja krivičnog dela, pojam i elementi krivice, sistem krivičnih sankcija, osnovi gašenja krivične sankcije).

I konačno, prema trećem shvatanju međunarodno krivično pravo predstavlja samostalnu, posebnu granu prava, koja se jasno razlikuje i od krivičnog i od međunarodnog javnog prava po nizu svojih karakteristika. Iako se, doduše, radi o mladoj grani prava (koja je nastala u okviru međunarodnog javnog prava na bazi postojanja određenih međunarodno pravnih izvora i u okviru krivičnog prava, pa se može reći da ono predstavlja hibridnu ili eklektičku granu prava), ono ipak predstavlja posebnu, samostalnu granu prava,⁶⁷ a ne samo sredstvo odvajanja jedne grane prava u okviru šire u smislu postojanja maloletničkog, privrednog, vojnog ili službenog krivičnog prava. Sva ta odvajanja su učinjena iz čisto praktičnih, utilitarističkih razloga, dok se kod međunarodnog krivičnog prava radi o samostalnoj grani prava koja svoj predmet uređuje na sistematski način iz sledećih

---

67 Na samostalnu pravnu prirodu međunarodnog krivičnog prava danas upućuju i sve glasnjija isticanja neposredne primene propisa međunarodnog krivičnog prava u konkretnim slučajevima, s jedne strane, odnosno potreba afirmacije i obezbeđenja adekvatne i efikasne zaštite osnovnog korpusa prirodnih, univerzalnih ljudskih sloboda i prava. Ovakva shvatanja sve više nadmašuju ideju o apsolutnom suverenitetu države u određivanju granica svoje represivne vlasti, posebno u pogledu kažnjavanja učinilaca krivičnih dela. Tako suverenitet države počinje da ustupa mesto suverenitetu građana pri čemu građani postaju nosioci suvereniteta „građanske države”.

razloga: 1) efikasna primena pravnih normi zahteva određenu specijalizaciju i sistematizaciju pojmova i instituta u određenoj oblasti, 2) opšte je prihvaćeno da postoji i teorijski i praktični interes za produbljenim proučavanjem ove grane prava, 3) postoji dovoljno pravnih propisa iz ove oblasti, a naročito posle stupanja na snagu Rimskog Statuta Međunarodnog krivičnog suda i statuta ad hoc tribunala koje čine zaokruženi sistem ove grane prava, 4) Rimski Statut po prvi put predstavlja sistematizovani kodeks međunarodnog krivičnog prava sa propisima opšteg i posebnog materijalnog krivičnog prava i krivično procesnog prava i 5) ova grana prava je stekla „pravo građanstva” kroz praksu Njimeškog i Tokijskog vojnog suda, Haškog tribunala i Tribunala za Ruandu, te internacionalizovanih sudova, što znači da je ova grana prava doživela svoje oživotvorenje kroz neposrednu primenu propisa u praksi - kroz propisivanje, izricanje i izvršenje krivičnih sankcija za međunarodna krivična dela prema njihovim učiniocima.

4. ODNOS MEĐUNARODNOG KRIVIČNOG PRAVA SA DRUGIM GRANAMA PRAVA

Iako brojni razlozi idu u prilog tvrdnji da je međunarodno krivično pravo samostalna grana prava koja ima specifičan predmet i način regulisanja, ono je istovremeno i deo jedinstvenog pravnog sistema, i to ne samo nacionalnog zakonodavstva određene države, već i celokupne međunarodne zajednice.

4.1. Međunarodno javno pravo

Međunarodno javno pravo⁶⁸ je skup međunarodnih pravnih propisa kojima se regulišu odnosi između pojedinih država i između država i međunarodnih organizacija u oblasti međunarodnih odnosa. To je grana javnog prava u okviru koje se razmatraju odnosi između pojedinih država, i to kako u doba mira, tako i u doba rata.⁶⁹ To znači da se pod okriljem ove grane prava javilo i razvilo međunarodno ratno pravo, odnosno pravo oružanih sukoba kao i međunarodno humanitarno pravo. U vezi sa ovim pitanjem takođe treba istaći da u teoriji prava još uvek postoje različita shvatanja o određivanju pravne prirode međunarodnog krivičnog prava. Jedno od ovih shvatanja tako određuje međunarodno krivično pravo sastavnim delom međunarodnog javnog prava, pa se čak za ovu granu prava upotrebljava i naziv međunarodno javno krivično pravo.

68 Smilja Avramov, Milenko Kreća, *Međunarodno javno pravo*, Beograd, 1981, str. 14 ; Branimir Janković, Zoran Radivojević, *Međunarodno javno pravo*, Niš, 2002, str. 3 i dalje.

69 Vojin Dimitrijević, Obrad Račić, Vladimir Đerić, Tatjana Papić, Vesna Petrović, Saša Obradović, *Osnovi međunarodnog javnog prava*, op. cit., str. 19–21.

Dalje, međunarodno javno pravo prožima u celosti međunarodno krivično pravo duhom internacionalizma, vrstom izvora pravnih normi, sistemom zabrana koja predstavljaju osnov za utvrđivanje sadržine međunarodnih krivičnih dela čime se ublažava egoistička koncepcija apsolutnog suvereniteta države, a koncepcija međunarodnog povezivanja dolazi do izražaja.⁷⁰ U pogledu odnosa ove dve grane javnog prava, u teoriji se razlikuju dva shvatanja i to:⁷¹ 1) međunarodno krivično pravo će se sve više razvijati u području međunarodnog javnog prava uz sve veće ograničavanje suvereniteta države i postepeno će apsorbovati nacionalna krivična prava i 2) međunarodno javno pravo će u većoj meri nego do sada regulisati krivičnopravnu zaštitu nekih društvenih, internacionalnih vrednosti, ali do određene granice i bez apsorbovanja nacionalnih pravnih sistema. Inače, obe grane prava imaju izvor u međunarodnim pravnim aktima (ugovorima, sporazumima, konvencijama) univerzalnog, regionalnog i bilateralnog nivoa, ove grane prava imaju primat u primeni u odnosu na nacionalno zakonodavstvo, svoj autoritet primene zasnivaju na pravnoj argumentaciji, snazi logike i javnom mnenju, a ne na prinudnim, retributivnim normama.

4.2. Međunarodno ratno pravo

Međunarodno ratno pravo⁷² je skup pravnih propisa međunarodnog karaktera kojima se regulišu odnosi između pojedinih država, drugih subjekata u međunarodnoj zajednici i međunarodnih organizacija za vreme rata ili oružanog sukoba.⁷³ S obzirom da je rat zabranjen nizom međunarodnih pravnih akata, iako postoje brojni oružani sukobi (kojih je posle Drugog svetskog rata bilo više desetina na skoro svim kontinentima), ovo pravo se danas naziva i pravo oružanih sukoba ili haško pravo budući da se njime prevashodno reguliše dozvoljenost upotrebe načina, sredstava i metoda ratovanja. Budući da ova grana prava ima izvore u međunarodnim pravnim aktima kao i međunarodno krivično pravo i da reguliše ponašanja pojedinih učesnika u oružanim sukobima, to je potrebno da ukažemo na razlike ove grane prava u odnosu na međunarodno krivično pravo. Za razliku od ratnog prava koje sadrži dispozitivne i zabranjujuće norme sa sankcijama javno

70 Drago Radulović, *Međunarodno krivično pravo*, op. cit., str. 21–22.

71 Donedie de Vabres, *Principes modernes du droit penal international*, Paris, 1928, str. 32–35.

72 Gavro Perazić, *Međunarodno ratno pravo*, Beograd, 1986, str. 16–19; Branimir Janković, *Osnovi međunarodnog prava*, Sarajevo, 1960, str. 12–14; Miloš Radojković, *Rat i međunarodno pravo*, Beograd, 1947, str. 3–12.

73 Zvonimir Šeparović, *Zaštita žrtava rata u međunarodnom humanitarnom pravu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 2007, str. 77–98.

pravnog karaktera za državu kao pravno lice (npr. represalije, samoodbrana, naknada ratne štete), međunarodno krivično pravo sadrži pravila ponašanja koja su zabranjena pod pretnjom krivičnih sankcija koje izriče poseban organ – krivični sud i koje se izriču fizičkim licima kao učiniocima međunarodnih krivičnih dela.

Dakle, međunarodno krivično pravo kažnjava u prvom redu pojedince, fizička lica sankcijama personalnog, ličnog karaktera, dok ratno pravo i kada predviđa sankcije, one se uvek odnose na pravna lica, u prvom redu na određenu državu. Konačno, kršenjem normi međunarodnog ratnog prava pojedinci u državama postaju učinioci krivičnih dela protiv čovečnosti i međunarodnog prava (koja su blanketnog karaktera jer se njihova radnja izvršenja sastoji upravo u postupanju protivno normama međunarodnog ratnog prava koje predviđaju određena ponašanja kao dozvoljena ili nedozvoljena u doba rata ili oružanih sukoba).

4. 3. Međunarodno humanitarno pravo

Međunarodno humanitarno pravo⁷⁴ je skup pravnih propisa sadržanih u aktima međunarodne zajednice koje imaju za cilj da obezbedi efikasnu i kvalitetnu zaštitu od nepotrebnih razaranja kao i da pruže zaštitu žrtvama ratnih razaranja i oružanih sukoba, odnosno da humanizuju rat kao krajnje nehumano sredstvo politike. U osnovi humanitarnog prava nalaze se ženevske konvencije⁷⁵ kojima je utvrđen niz pravila i postupaka zaraćenih strana prema civilnom (neboraćkom) stanovništvu, ranjenicima, bolesnicima, brodolomnicima, sanitetskom i verskom osoblju odnosno prema ratnim zarobljenicima. Ovo se pravo danas naziva još i ženevsko pravo jer se prevashodno odnosi na zaštitu lica koja ne učestvuju direktno u neprijateljstvima.⁷⁶ Kršenjem pravila međunarodnog humanitarnog prava kojima se pruža ova zaštita određenim kategorijama „zaštićenih” lica zapravo se ostvaruju obeležja bića međunarodnih krivičnih dela protiv čovečnosti i međunarodnog prava.⁷⁷ To znači da humanitarno pravo pruža osnovu za inkriminacije kažnjivih ponašanja u obliku krivičnih dela kojima nacionalna zakonodavstva obezbeđuju krivičnu sankciju posle prihvatanja odgovarajućih međunarodnih pravnih akata čime se norme humanitarnog prava praktično inkorporišu i postaju sastavni deo nacionalnog pravnog sistema zemlje.

74 Zoran Vučinić, *Međunarodno ratno i humanitarno pravo*, op. cit., str. 4–21.

75 Željko Horvatić, *Zaštita prava žrtava rata*, *Odvjetnik*, Zagreb, broj 3–4/1996, str. 93–108.

76 I. Detter, *The Law of the War*, Cambridge, 2000, str. 158–161.

77 Teodor Meron, *The Humanization of humanitarian Law*, *The American Journal of International Law*, Washington, broj 2/2000, str. 241–247.

4. 4. Interlokalno krivično pravo

Interlokalno krivično pravo⁷⁸ se javlja u državama sa podeljenim zakonodavnim nadležnostima u području krivičnog prava. Ono se još naziva: interteritorijalno, partokularno pravo. Inače, istorijski posmatrano, interlokalno krivično pravo⁷⁹ je karakterisalo feudalno krivično pravo kada su pored centralne vlasti (suverena) ovlašćenje da propisuju kažnjiva ponašanja u vidu kazni i sankcije sa njihove učiniocima propisivali i primenjivali pojedini feudalni gospodari (vlastela na svojim imanjima), odnosno slobodni kraljevski gradovi na svojim teritorijama. Takođe, ovakvo je krivično pravo karakterisalo bivšu SFR Jugoslaviju gde je pored saveznog krivičnog zakona, bilo u primeni i šest republičkih i dva pokrajinska krivična zakona. Slična je situacija postojala i u SR Nemačkoj u periodu posle ujedinjenja 3. oktobra 1990. godine. Posebno je značajna primena interlokalnog prava u državama federativnog uređenja ili kada se radi o državnim zajednicama. Pri tome u današnjoj Bosni i Hercegovini od značaja je interlokalno pravo jer su u ovoj državi u primeni od 2003. godine četiri krivična zakona i četiri zakona o krivičnom postupku, sa većim ili manjim razlikama. To ukazuje na značaj primene tzv. međuentitetske klauzula ili odredbe o međuentitetskom važenju krivičnog zakona.

Pod pojmom interlokalno krivično pravo⁸⁰ podrazumeva se skup krivičnopravnih normi jedne države kojima se utvrđuje važeće materijalno krivično pravo u predmetima gde s obzirom na njihovu lokalizaciju dolazi u obzir primena više zakonskih propisa (partikularnih krivičnih prava). Naime, ovim se propisima rešava pitanje primene krivičnog zakona na učinioca određenog krivičnog dela u situacijama kada je krivično delo učinjeno na teritoriji dva ili više različitih krivičnopravnih sistema, ili kada lice koje je pripadnik (u određenom odnosu npr, državljanstava) jednog pravnog područja izvrši krivično delo na području koje pripada drugom pravnom sistemu ili kada u izvršenju jednog ili više krivičnih dela na području jednog ili više pravnih sistema učestvuje više lica koja su državljani (ili imaju određeni odnos) sa dva ili više pravna sistema. Dakle, ovde se radi o

78 Berislav Pavišić, Velinka Grozdanić, Petar Veić, *Komentar Kaznenog zakona*, op. cit., str. 8.

79 Stanko Pihler, Prilog proučavanju tzv. kolizionih normi u materijalnom krivičnom pravu, *Jugoslovenska revija za kriminoloiju i krivično pravo*, Beograd, broj 3-4/1983, str. 295–306.

80 Ante Carić, *Interlokalno krivično pravo u novom jugoslovenskom krivičnom zakonodavstvu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, broj 3–4/1978, str. 341–352.

krivičnom pravu sastavnih jedinica u okviru jedne države (dakle nacionalnog pravnog područja) ili o unutrašnjem regionalnom pravu jedne države (ili državne zajednice). To ukazuje da se ovde radi o čisto nacionalnom (unutrašnjem, internom) krivičnom pravu koje određuje granice represivne vlasti u pogledu primene pojedinih partikularnih pravnih propisa, ali u okviru iste države. Ono nema međunarodnu dimenziju. Naprotiv, ono ima interlokalni sastojak.

4.5. Uporedno krivično pravo

Uporedno (komparativno) krivično⁸¹ pravo je naučna disciplina (a ne grana pozitivnog prava) koja se bavi sistemskom analizom karakteristika krivičnog prava različitih država. To je i razumljivo jer krivično pravo jedne države nije izdvojeno i autohtono, već je deo celokupnog pravnog sistema svih civilizovanih država sveta i predstavlja svetsku pravnu baštinu. Iz toga proizilazi da krivična prava različitih država u istom vremenskom periodu imaju niz sličnosti koje su rezultat, u prvom redu, zajedničke potrebe da se sistemom krivični sankcija efikasno, kvalitetno i zakonito obezbede i zaštite dobra i vrednosti, odnosno interesi koji su posebno značajni za te države. Na to uostalom ukazuje i sistem zaštićenih vrednosti u krivičnom pravu pojedinih država. Tu se razlikuju dve vrste vrednosti: 1) vrednosti koje su zajedničke svim ili najvećem broju država. To su vrednosti koje ulaze u korpus ljudskih prava i koje predstavljaju univerzalne, opštecivilizacijske vrednosti koje su zaštićene u svim savremenim državama. Naravno, to ne znači da se ove vrednosti štite uvek i na isti način. Tu spadaju vrednosti kao što su: život, telesni integritet, imovina, zdravlje, sloboda ličnosti itd⁸² i 2) vrednosti koje su specifične, karakteristične samo za određenu državu u određenom vremenskom periodu. Po tim vrednostima se i razlikuju pojedina krivična prava.

U pogledu uporednog krivičnog prava danas treba reći da se u njegovoj osnovi nalaze određeni međunarodni pravni standardi koje su pojedine države preuzele potpisivanjem međunarodnih ugovora (ili pristupanjem pojedinim međunarodnim konvencijama). Tu nema veće razlike između pojedinih krivičnih prava, odnosno krivičnih prava pojedinih država. Proučavanjem uporednog krivičnog prava, mogu se uočiti karakteristična rešenja u pogledu određivanja zakonskih opisa pojedinih krivičnih dela, sistema krivičnih sankcija i sl., pa se na bazi takvih rešenja i njihovih prednosti koje su pokazale u praktičnoj primeni ista mogu se prenositi "transplantirati" u pravne sisteme drugih država (tzv. pravni transplantati).

81 Berislav Pavišić, Velinka Grozdanić, Petar Veić, *Komentar Kaznenog zakona*, op. cit., str.18.

82 Nenad Milićević, *Ljudska prava*, Sarajevo, 2007, str. 51–63.

U okviru uporednog krivičnog prava razlikuju se sledeća pravna područja (ili porodice prava):⁸³ 1) evropsko kontinentalno pravo, 2) pravo utemeljeno na common law sistemu, 3) pravo islamskih država, 4) kineski pravni sistem i 5) ostali pravni sistemi. Iz navedenog određenja pojma i sadržine uporednog krivičnog prava proizilazi i njegovo razlikovanje od međunarodnog krivičnog prava.⁸⁴ Naime, za međunarodno krivično pravo je bitno postojanje međunarodnog sadržaja, dok se u uporednom krivičnom pravu istražuju sadržaji krivičnog prava pojedinih država, odnosno sadržaji nacionalnog (unutrašnjeg) krivičnog prava, a prema određenoj metodologiji. Tu elemenat inostranosti nema značenje koje mu se pridaje u međunarodnom krivičnom pravu.

5. ZAKLJUČAK

Nastalo u okviru međunarodnog humanitarnog prava (koje je poznatije kao haško ili ženevsko pravo), međunarodno krivično pravo uspostavlja sistem pravila za utvrđivanje postojanja međunarodnih krivičnih dela (koja predstavljaju kršenja pravila haškog ili ženevskog prava), odgovornosti njihovih učinilaca i primene krivičnih sankcija, u prvom redu kazni. Brojna su međunarodna krivična dela (zločini) čiji pojam, elemente i karakteristike pored međunarodnih dokumenata (Statut Nirnberškog suda, Statut Haškog tribunala, Statut Tribunala za Ruandu, Rimski statut i dr.), određuje i nacionalno krivično zakonodavstvo

U pogledu krivične odgovornosti učinilaca međunarodnih krivičnih dela u teoriji još uvek postoji spor da li i koja pravna lica, odnosno država mogu da budu odgovorna za ova krivična dela pored fizičkih lica kao njihovih neposrednih izvršilaca. Sve to su pitanja o kojima govori međunarodno krivično pravo nastalo tek u 20. veku iako su ratovi neumitni pratilac razvoja ljudskog društva od najstarijih vremena do danas. Sa razvojem društvene svesti uopšte jačaju tendencije u pravcu postavljanja pravila za započinjanje, vođenje i okončanje rata ili oružanog sukoba. Kršenjem tih pravila nastaju međunarodna krivična dela, odgovornost i kažnjivost njihovih učinilaca što predstavlja predmet analize i regulisanja međunarodnog krivičnog prava koje postepeno dobija karakter supranacionalnog prava.

---

83 Berislav Pavišić, Velinka Grozdanić, Petar Veić, *Komentar Kaznenog zakona*, op. cit., str. 18–19.

84 Georg Fletcher, *The Grammar of Criminal Law*, Oxford, 2007, str. 116–131.

LITERATURA

1. Ambos Chios, Internationales Strafrecht, Munchen, 2006.
2. Andrassy Juraj, Bakotić Božidar, Vukas Branimir, Međunarodno pravo, Prva knjiga, Zagreb, 1995.
3. Avramov Smilja, Kreća Milenko, Međunarodno javno pravo, Beograd, 1981.
4. Bavcon Ljubo, Mednarodno kazensko pravo, Ljubljana, 1997.
5. Carić Ante, Interlokarno krivično pravo u novom jugoslovenskom krivičnom zakonodavstvu, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, br. 3–4, 1978.
6. Crime sans frontieres, Edinburgh, 1998.
7. Crnić Grotić Vesna, Pravni položaj međunarodnih ugovora u Republici Hrvatskoj, Vladavina prava, Zagreb, 1997.
8. Čejović Bora, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2002.
9. Čhikvadze, Sovjetskoe ugotovnoe pravo, Obšaja čast, Moskva, 1960.
10. Degan Vladimir Đuro, Jugoslovensko pravosuđe i međunarodne konvencije o pravima čovjeka, Odvjetnik, Zagreb, br. 7–12, 1989.
11. Degan Vladimir Đuro, Međunarodno pravo, Rijeka, 2000.
12. Degan Vladimir Đuro, Pavišić Berislav, Međunarodno kazeno pravo, Rijeka, 2005.
13. Detter I., The Law of the War, Cambridge, 2000.
14. Dimitrijević Vojin, Račić Obrad, Đerić Vladimir, Papić Tatjana, Petrović Vesna, Obradović Saša, Osnovi međunarodnog javnog prava, Beograd, 2007.
15. Đurđić Vojislav, Jovašević Dragan, Međunarodno krivično pravo, Beograd, 2003.
16. Fletcher Georg, The Grammar of Criminal Law, Oxford, 2007.
17. Horvatić Željko, Zaštita prava žrtava rata, Odvjetnik, Zagreb, br. 3–4, 1996.
18. Horvatić Željko, Kazeno pravo, Opći dio, Zagreb, 2003.
19. Janković Branimir, Osnovi međunarodnog prava, Sarajevo, 1960.
20. Janković Branimir, Radivojević Zoran, Međunarodno javno pravo, Niš, 2002.
21. Jescheck, H.H., Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil, 2.Auflage, Berlin, 1972.
22. Jovanović Ljubiša, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 1995.
23. Jovanović Ljubiša, Jovašević Dragan, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2003.
24. Jovašević Dragan, Pojam i osnovne karakteristike međunarodnog krivičnog prava, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, br. 1, 2004.
25. Jovašević Dragan, Karakteristike međunarodnog krivičnog prava, Pravo, teorija i praksa, Novi Sad, br. 9–10, 2005.
26. Jovašević Dragan, Međunarodno krivično pravo, Niš, 2011.
27. Jovašević Dragan, Leksikon krivičnog prava, Beograd, 2011.

Jovašević D., Međunarodno krivično pravo – između prava i politike, *MP 1*, 2013,
(str: 42–67)

28. Jovašević Dragan, Međunarodno krivično pravosuđe – između prava, pravde, pomirenja i prava žrtava, Međunarodni problemi, Beograd, br. 4, 2011.
29. Kambovski Vlado, Međunarodno kazneno pravo, Skoplje, 1998.
30. Kambovski Vlado, Kazneno pravna reforma pred predizvite na 21. vek, Skoplje, 2002.
31. Kambovski Vlado, Kazneno pravo, Skoplje, 2005.
32. Kaseze Antonio, Međunarodno krivično pravo, Beograd, 2005.
33. Kohler Joseph, Internationales Strafrecht, Stuttgart, 1917.
34. Krivokapić Boris, Leksikon međunarodnog prava, Beograd, 1998.
35. Lukašuk Ivan, Naumov Aleksandar, Međunarodnoe ugovorno pravo, Norma, Moskva, 1999.
36. Lukić Radomir, Pravna priroda međunarodnog prava, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, Beograd, br. 3, 1955.
37. Martens, Traite de droit international penal, Paris, 1887.
38. Meili, Lehrbuch des Internationalen Strafrecht und Strafprozessrecht, Berlin 1910.
39. Menjšagin, Ugolovnoe pravo, Moskva, 1948.
40. Meron Teodor, The Humanization of humanitarian Law, The American Journal of International Law, Washington, no. 2, 2000.
41. Milićević Nenad, Ljudska prava, Sarajevo, 2007.
42. Mrvić Petrović Nataša, Krivično pravo, Beograd, 2005.
43. Novoselec Petar, Opći dio kaznenog prava, Zagreb, 2004.
44. Pavišić Berislav, Kazneno pravo Vijeća Europe, Zagreb, 2006.
45. Pavišić Berislav, Grozdanić Velinka, Veić Petar, Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2007.
46. Perazić Gavro, Međunarodno ratno pravo, Beograd, 1986.
47. Pihler Stanko, Prilog proučavanju tzv. kolizionih normi u materijalnom krivičnom pravu, Jugoslovenska revija za kriminoloiju i krivično pravo, Beograd, br. 3-4, 1983.
48. Radojković Miloš, Rat i međunarodno pravo, Beograd, 1947.
49. Radovanović Miloš, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 1975.
50. Radulović Drago, Međunarodno krivično pravo, Podgorica, 1999.
51. Sijerčić Čolić Hajrija, Evropsko krivično procesno pravo – regionalna pravna pravila o krivičnom postupku, Pravo i pravda, Sarajevo, br. 1, 2008.
52. Simović Miodrag, Blagojević Milan, Međunarodno krivično pravo, Banja Luka, 2007.
53. Stojanović Zoran, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2000.
54. Stojanović Zoran, Međunarodno krivično pravo, Beograd, 2002.

Jovašević D., Međunarodno krivično pravo – između prava i politike, *MP 1*, 2013,
(str. 42–67)

55. Šeparović Zvonimir, *Zaštita žrtava rata u međunarodnom humanitarnom pravu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 2007.
56. Tagancev, *Russkoe ugotovnoe pravo*, Moskva. 1902.
57. Vabres Donedie de, *Les principes modernes du droit penal international*, Paris, 1928.
58. Vabres Donedie de, *Traite de Droit criminel et de Legislation penal compare*, Paris, 919-9-0
59. Zahar Alexandar, Sluiter Goran, *International criminal law*, Oxford, 2008.
60. Zlatarić Bogdan, Damaška Mirjan, *Rječnik krivičnog prava i postupka*, Zagreb, 1966.
61. Zlatarić Bogdan, *Međunarodno krivično pravo*, Zagreb, 1979.
62. Živanović Toma, *Međunarodno krivično pravo*, Pravosuđe, Beograd, br. 3, 1940.

Prof. Dr. Dragan JOVAŠEVIĆ

**INTERNATIONAL CRIMINAL LAW
– BETWEEN LAW AND POLITICS**

ABSTRACT

Crimes against international law are committed by violating the rules of international humanitarian law during wars or armed conflicts. The perpetrators of these crimes are under the jurisdiction of international criminal courts (military or civil, permanent or ad hoc). The process of the commission of crimes against international law may comprise several different phases or stadiums. Moreover, such criminal offences rarely appear as the results of only one person's activities. On the contrary, in numerous cases of these criminal offences, accomplice appears as a form of collective participation of several persons in the commission of one or more crimes against international law. All these facts represent grounds for the specific type of criminal responsibility of the perpetrators of crimes against international law. It is a object of regulation international criminal law about whose characteristics converse this article.

Key words: international law, criminal act, stage, complicity, responsibility, penalty